

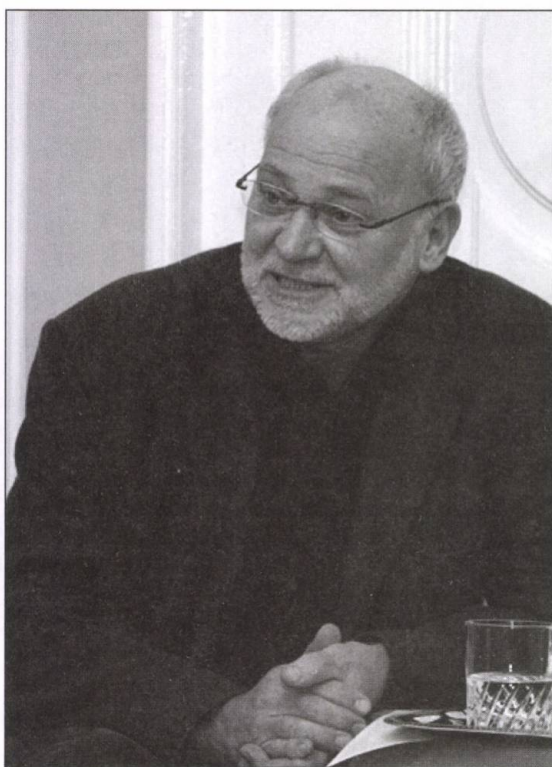
Néhány múzeum a világ

Beszélgetés Géczi Jánossal

Biológus vagy, egy egyetemi tanszék vezetője, az Iskolakultúra című periodika főszerkesztője. Vagyis tudós ember. Miközben ötvennél több könyvet jegyzel szerzőként, és ezek nagy többsége szépirodalmi munka. Egy egész életmű. Hogy lett a biológusból művész, vagy, másik oldalról kérdezve: miért akar egy költő természettudós lenni?

Nem tudom megmondani, hogy miért lettem biológus, csak azt, hogy hogyan. A debreceni Tóth Árpád Gimnáziumba jártam, az egy nagyon jó, biológia-kémia tagozatos iskola volt, kiváló tanárokkal. Mondjuk, a tanáraink egy része, például Zsuga Anikó, aki magyart tanított, Julow Viktor órájára vitt el bennünket, másodikosokat. Számunkra teljesen természetes volt az, hogy éppúgy járunk boncolásra, mint egyetemi előadásokra vagy a fontosabb irodalmi eseményekre. A tanárnőnek köszönhetően Antonioni-, Fellini-filmeket láttunk. Mindeközben a természettudományos oktatást hangsúlyozták. Én egyébként is szerettem a természetet, a fajismeretemet, elmélyedésre hajlamos mentalitásom megfelelő volt, a diákköri versenyeken értem el eredményeket, majd egy országos válasszthatam az egyetemek közül, hová is szeretnék beiratkozni. Szegeden akkor épült fel a biológiai központ, úgy lehetett sejteni, hogy Szentgyörgyi esetleg hazajön, és én Debrecenben megtanultam, milyen dolog nagy emberek környékén tanulni.

Középiskolás koromban a már említett nagyszerű Zsuga Anikó tanárnő foglalkozott velem. Hogyan tudja felhívni magára a figyelmet egy gyerek, ha egyszer szerelmes a tanárnőbe? Nyilván elkezd verseket írni! A Diószegi-féle botanikus kertbe jártunk József Attilát olvasni a magyartanárnőmmel – zseniális oktatási helyszín volt. Ez a tanárnő Kiss Tamás bácsihoz, egy debreceni költőhöz jutatta el a verseimet, ő valami pályázatra elküldte, és attól fogva publikáló szerzővé váltunk! Rivalizáltam persze az akkor már kötetel rendelkező Bálint Leával, egy rendkívül tehetséges, azóta visszavonult költőnővel. Mire befejeztem a középiskolát, tudtam,

hogy a biológiából szeretnék élni, miközben irodalmat is szeretnék tanulni – ez a kettősség készítette elő a szegedi éveket. Zalán Tiborral, Tüske Lacival, Kiss Bali Lacival és más pályatársaimmal együtt voltunk katonák, előfelvételsek Hódmezővásárhelyen. Másodéves voltam, egyik este Zalán felhívott, hogy menjek be a *Tiszatáj*hoz, mert a mester, Ilia Mihály beszélni kíván velem. Azóta ez legendává vált, én bevonultam hozzá, Ilia azt mondta (három vagy négy szöveg volt nála), *fiam, van egy jó verssorod, én peddig erre megkérdeztem tőle, hogy igen, és akkor, mikor tetszik közölni?* Így ismerkedtünk össze. Ilia engem már nem közölt, mert közben a főszerkesztői székéből kirúgták. Viszont et-

től a pillanattól kezdve tanítványa lehettem, átjártam Ilia-órákra a bölcsészkarra. Miközben a biológus szakon nagyon leterheltek bennünket, ötvenkét-ötvennégy óránk is akadt egy héten, szombaton is az egyetemre jártunk, a tízegyhány fős évfolyam, azaz egyidejűleg több tanárunk volt, mint hallgató. Jó húzós banda volt. De mindemellett régészetet, történettudományt, etikát tanultam, és persze Ilia kurzusait hallgattam. Ilia különben sose vizsgáztatott, beszélgettünk, aztán egyszer csak benne a volt a jegy a leckekönyvben.

az *Alföldben* illetve a *Forrásban*, de addigra már több orosz költőt is személyesen ismertem. Ő akkor már fontos, nagy szerzőket fordított, olyan is, akik később Nobel-díjat kapott. Fantasztikus élmény volt, hogy kölyökként egyszer csak benne lehettem az irodalom kellős közepében.

A *Gazdátlan hajók* című antológiát Szigeti Lajos Sándor hozta tető alá, bár Ilia istápolta bennünket is, mint mindenkit a környezetében. És ott a nagy előd, Szepessi Attila, Veress Miklós, akiknek szintén sokat

Volt csoporttudata a szegedi társaságnak? Tudtátok magatokról, hogy ti egy alkotóközösség vagytok? Vagy ez csak későbből visszatekintve látszódom?

Másodéves korunkban visszakerült egy nagyon jó oroszista költő, Baka István Szekszárdról Szegedre, Kovács Sándor Iván és Ilia jóvoltából. Attól a pillanattól kezdve Baka szervezett bennünket. Amit vers-tanból tanultunk, azt mind Bakától tanultuk. Kíméletlen ember volt. Nem az érdekelte, mit írunk, miről, hanem az, hogy mit tudunk a szakmából. Az általa szerkesztett *Kincskereső* létté vált, erre a csoportra figyelt fel később Ilia. Vagyis nem a *Tiszatáj* tartott össze bennünket, az nekünk túl nagy és túl bonyolult helyszín lehetett – hanem a *Kincskereső*. Aztán, persze, a közös munka átalakult baráti-testvéri kapcsolattá, Baka István egyik gyereke például a keresztgyermekem. Baka közvetítésével harmadévesen megjelentem

köszönhattunk. Veress akkor került a KISZ-KB lapjához, a *Mozgó Világhoz*. Veress csinálta azt egykor Bakával, hogy honoráriumot nem kapott a versekért, hanem egyéb juttatást. Ahogy abban az időben mi sem kaptunk honoráriumot, pedig István sok munkát szerzett nekünk. Az első neki köszönhető honoráriumom egy írógép volt, éppen Zalán vásárolta meg számomra.

Hatottatok is egymásra? Alkotóként, mármint. Baka István lírája számomra nagyon másnak tűnik, mint a gazdátlanokéi.

Baka előszeretettel átkozott ki bennünket, s engem is szinte minden félévben. Mert mi avantgárdak voltunk. Rettenetesen utálta az orosz avantgárdot is, ő az irodalom nyelvileg lágyabb irányát, a Mandelstam, Ahmatova, Jeszenyin típusú költészetet szerette inkább. Ez nem azt jelenti, hogy magánemberként ne lettünk

volna jóban, csak éppen, ha ő három teát ivott, akkor már káromkodott. Ivott később mást is, de akkor még teától került transzba. A *Kincskereső* egyébként is gyűjtőközponttá alakult, oda sokan tértek be látogatába, a külföldi magyarok, pestiek, akik ha megkeresték Iliát, aztán bejöttek a *Kincskereső*be, nem a *Tiszatáj*ba.

Az első átütő irodalmi sikert egy egészen különleges vállalkozásnak köszönheted. Vadnarancsok címmel több, különböző műfajú köteted is megjelent. Az első, verses Vadnarancsokról Keresztury Tibor egy tanulmányában még azt írja, nem tud róla nyilatkozni, mert hozzáférhetetlen. A második Vadnarancsokra, a Négy élettörténetrekonstrukcióra ma is mindenki emlékszik, aki irodalmat olvasott akkor – rövid idő alatt száznegyvenezer példányban kelt el. Mi lehetett az oka a érdeklődés ilyen jelentős különbségének? És egyáltalán, miért írtál több könyvet is ugyanazzal a címmel?

Egy irodalmi ambícióval megáldott vagy megvert ember, aki biológus, rögtön identitászavarokkal találja szemben magát. És értetlenséggel. Voltak pályatársak, akiknek nagyon nem tetszett, amit csináltam. Egy biológus ember, partvonalon kívülről indulva ott akar lenni, hát, ez elviselhetetlen. Ráadásul a *Gazdátlan hajók*ban féltucatnyin jelentünk meg, és körülbelül nyolcan-tízen kimaradtak, akik a pályán vannak azóta is. Haragudtak és morogtak. Ezért aztán nekem olyan valamit kellett kitalálnom, amit más módon is lehet védeni, amiben a biológiai, antropológiai felkészültségemet és az irodalmi érdeklődésemet egyszerre tudom megmutatni. Iliá szerzett egy ösztöndíjat. Klébelsberg Kúnó pesthidekúti villájában működött egy elmegyógyintézet, ez arról volt híres, hogy a magyar értelmiségiek ott gyógyították magukat. Nem a betegek, hanem aki pszichésen megrendelültek, a konfliktusokat nehezebben tűrték. Az intézmény úgynevezett antipszichiátriai osztályára szólt az ösztöndíj, Goldschmidt Dénes főorvos vezette, aki azzal a kikötéssel engedett be, hogy nem szabad elárulnom, mit akarok csinálni, illetve, hogy a kiválasztott ápoltak élettörténeteit csak akkor tehetem közzé, ha már meggyógyultak, és egészségesen jóváhagyják a szöveg közlését. Fél évig bent éltem, másik hat hónapig folytak az utómunkálatok. Azzal a céllal vágtam bele, hogy a biológiai-antropológiai tudásom segítségével irodalmi művet hozzak létre. Mélyinterjúkat készítettem, és természetesen nem arra voltam kíváncsi, mennyire igaz, amit állítanak, hanem arra, hogy a saját történetüket hogyan konstruálják meg.

Fontos lehet, hogy kik voltak az interjúalanyaid, miféle ember.

Volt egy promisztuitásos zsidó kislány, egy hitgyülekezeti cigány srác, egy narkóssá vált, de nagyon tehetséges gimnazista, és volt egy, a külvárosi proliilétből kivergődni nem tudó hieperaktív munkásfiú. Tehát tulajdonképpen olyan figurák, akik a társadalom peremére sodródtak.

Ez azért volt érdekes a nyolcvanas évek közepén, mert akkorra kiderült, hogy a hazai népesség negyven százaléka deviánsnak tekintett. Negyven százalékot tekintettek közösségileg kezelhetetlennek és/vagy orvosilag kezelendőnek. Ami biológiai szempontból nonszensz állapot. Minden embercsoportra igaz, hogy akkor egészséges, ha plusz-mínusz három százaléka deviáns, tehát három százalék hátra, három százalék előre. Meg kellett magyarázni a társadalmi deviancia és a biológiai deviancia közötti különbséget. Véletlenül beletrafáltam a legérzékenyebb témába, mert életem első szociografikus szövegének közlése után a lapot, amely közölte, a *Mozgó Világ*ot bezúrták. Néhány hónap múlva, egy másik cikkem közrejátszott abban, hogy be is tiltották. A margón élőről szóló szövegeket nem tudta elviselni a társadalom. Aztán, persze, kiderült, hogy sok minden másba is beletenyeltem. A legrettenetesebb ezek közül, de ezt én is csak utólag tudtam meg, hogy a kurválkodásból élő zsidó kislány Aczél György unokahúga volt. Menthetetlen helyzet.

A *Vadnarancsok* valójában öt kötet, ebből kettő vált híressé. Az első a *Vadnarancsok* című verseskötöny, ez ötszáz példányban jelent meg. Utána jöttek az élettörténetrekonstrukciók, majd szexuális devianciákkal foglalkozó beszélgetőkötöny. Utóbbinak Buda Bélától származik az alcíme, hogy *Homoszexuálisok vallomásai*, ámbár nem csak homoszexuálisok szólalnak meg benne. Természetesen mindkét szociografikus *Vadnarancsok* csonkítva jelent meg a nyolcvanas években. Az első kötetből a gyógyszerneveket húzták ki, mondván, hogy ne tanítsuk meg az embereket, hogyan kell narkóznia. A negyedik könyv egy regény, a *Kezét reá veté, hogy lásson*, illetve az ötödik egy dráma volt, amit végül sose mutattak be. Ez az öt, nagyon különböző helyeken, időben megjelent könyv valójában egy mű, de csak a kilenvenes évek közepén, az életműsorozatban kerülhettek közös kötetbe.

A narkósokról szóló írás miatt a lapot bezúrták, az államszocializmus odacsapott. A Homoszexuálisok vallomásai viszont később jelent meg. Nem értem. Hogyan csúszhatott mégis át a cenzúrára?

Úgy, hogy másik kiadónál jelent meg. Kardos György átverte a cenzúrára, hogy a JAK-sorozatot valahogy hitelesítse. Ez annak idején nagy kultúrpolitikai játszma volt.

A Vadnarancsok egy (több) társadalmi probléma tudományos szempontú megközelítése. Mégis irodalomként olvasódik. Akkor valójában mi ez, művészet vagy kutatás?

Ne felejtjük el, hogy, mondjuk, Hajnóczy Péternek az elmegyógyintézetéről írt szövege egy társadalomtudományi folyóiratban jelent meg először, és utána lett hirtelen ő maga íróként fontos. Ez közel hasonló időben történt a *Vadnarancsok*kal. Valójában számunkra akkor nem volt probléma, hogy az irodal-

mat meg a politika által értelmezett módú társadalmat ketté kellene választani. Ma már egyértelműbb, hogy nem érdemes a kettőt keverni. Én ezen könyvek után azért hátráltam ki az irodalomból, mert képtelen voltam szembesíteni a kortársaimat azzal, hogy ez nem csak irodalom, hogy ez nem egy szórakoztató valami, többről van szó.

Furcsákat mondasz. Azt gondolnám, hogy ha száznegyvenezren megvesznek egy könyvet, akkor a szerzőjét magáról nem érdekli, hogy az olvasó most éppen hogyan, honnan értelmezi. A siker igazolja önmagát, és kifizeti az alkotót. Vagy mégsem?

Nem mindegy, hogy a dolgot minek olvassuk. Közben az egy nagyon komoly felforgató tett volt, azáltal, hogy irodalomná tettük, el lett az éle tüntetve. Ráadásul irodalmárként értek mindenféle atrocitások, az útlevel megvonásától kezdve a tiltásokig. A könyv megjelenhetett, de utána teljesen szeparálódtam. A pécsi színházban kivették a darabot a műsortervből. Nem annyira fontos ez, de mégiscsak létezett, a telefonomat lehallgatták. Boldog vagyok, hogy nem is emlékszem,

miket mondtam a kagylóba. Megvannak ezen lehallgatások. Ma már inkább vicces, egy huszonéves fiatalnak viszont nehéz volt megélni a végzálásokat.

Pályatársaid közül azok, akik a nyolcvanas években tudtak valami figyelemre méltót, érdekeset, a következő évtizedben lehetőséget a professzionális irodalmi mesinériában, megcsinálták őket brandként, tudnánk sorolni a neveket. Géczy János nem lett márka. Sose vonzott a pálya, a főállású íróság? Hiszen neked volt egy olyan könyved, amit mindenki szeretett.

Az olvasók megvették, senki más nem szerette, így pontos. Nem vonzott ez a pálya, sőt, inkább neurotizált. Jó tíz évig belső, személyes probléma volt az, hogy én alakítsam a sorsomat, senki más ebbe ne szóljon bele, sem az irodalom, sem az irodalmi élet, a szerkesztők se, a politika meg végképp. Először azt kellett elérnem, hogy abszolút depolitizáljam magam. Azóta sem foglalkozom közélettel, mármint nem úgy, hogy nem figyelek oda, hanem egyszerűen nincs jelen az életemben. A nyolcvanas évek elején JAK vezetőségi tag voltam, Szentendrén lófráltam, petíciókat írtam alá. Amikor aztán rájöttem, hogy használnak, és nem értelmező módon, hanem mindenki a maga hasznára fordítja, amit teszek vagy mondok, akkor el kellett dönteni, hogy mi mellé lehet odaállni. Ráadásul nekem, a pályatársaimtól eltérően, volt egy használható szakmám, amiből meg tudtam,

és a mai napig meg tudok élni. Nem vagyok az irodalomnak egzisztenciálisan kiszolgáltatva. Ha valamelyik kiadónak kellek, akkor kiadhatják a szövegemet. De abba beleszólok elég erősen, hogyan nézzen ki a könyv, ki vagy ki ne szerkessze. Jobban tudom így irányítani a könyveim sorsát, mintha benne maradtam volna az irodalmi életben. Ráadásul a kilencvenes évek elejét az avantgárdellenesség jellemezte, könnyű volt kimaradni. Ugye, értjük? Én nagyon gyorsan kimásztam az irodalmi közéletből úgy általában is, de főleg a politizálni szerető irodalmi közösségből.

Tartottatok a kapcsolatot a nyugati emigráns avantgárd körökkel?

Naná. Konferenciákra jártunk ki, mármint, én nem, nem engedtek, máshogyan tartottuk a kapcsolatot, de Zalán, Sziveri János mentek, és tényleg szinte többet publikáltunk kint, mint idehaza. Ahogy jártak ők is hozzánk, volt, ki nálam szállt meg, és a párizsi Magyar Műhely gondozta két könyvemem. Erőteljes, élő kapcsolat alakult ki a nyugati emigráció avantgárd vonalával.

Tehát utazás nukku. Nem maradt benned harag, sértegettség az akkori kultúrpolitikai támadások miatt?

Engem a nyolcvanas években az írók jobban üldöztek, mint a társadalom. Nem panaszkodás, de egy visszaemlékezéséből tudom, hogy a Vadnarancsokra József Attila-díjat akartak adni, és Csoóri Sándor erősen ellenezte.

Hogyan kapcsolódott ezekhez a törekvésekhez az akkor induló kultúrtörténeti karriered? Géczy János a rózsza kultúrhistoriájának nemzetközi rangrú szaktekintélye.

1991-ben engedték először, hogy tanítsak, és akkor tulajdonképpen ki kellett találni egy egyetemi karriert is. A technika ugyanaz volt, mint a szövegek esetében, olyan területet kerestem, amihez egyszerre kell a biológus meg a bölcész. Izgalmas jelenség, hogy az emberi faj körül létezik körülbelül százhusz olyan élőlény, amely az egész történetüket végigkövette. Ezek a civilizációs élőlények, a búza, zab, tehén és hasonlók. Ennek a százhuszas-kétszázas elemű halmaznak a peremén található a rózsza. De a rózsza csak a Kisázsiaiából elterjedő kultúrában van jelen, Amerikában nincs, az egyenlítőn pedig egyáltalán nem lehetett átvinni. A Mediterráneum növénye. Bennem meg az vetődött fel, mivel nem nagyon értettem akkor még a dologhoz, hogy miért csak az ember szempontjából lehetne megélni-megírni a kultúránkat? Meg lehet azt a ló, meg lehet az ágy szempontjából is – és meg lehet a rózsza szempontjából is. Ráadásul nagyon kevés szöveg van. Olvasni jó dolog, és azt lehetett látni, hogy a XIX. századig a világirodalmat el lehet olvasni néhány évtized alatt. Ami utána jött, azt nem, de azzal nem is akarok foglalkozni. Most a reneszánsznál tartok, csak el kellett csak olvasni a könyveket, megnézni minden képet, de abból se sok van, néhány múzeum a világ. Leszámolható, hogy mennyi a forrás. Már önmagában az anyag összehordása érdekes, és itt ráadásul még értelmezni is lehet. Mondjuk, egészen más egy protestáns számára a rózsza, mint egy katolikus számára. Ahogy a barbároknak meg egyáltalán nincs rózsájuk. A magyarok csak a tizedik század után ismerik meg. Még a növény neve is latin a nyelvünkben.

Jó, de miért éppen a rózsza? Miért nem a tiszafá?

Nem akartam sok másodlagos irodalmat átolvasni, az zavart volna. Ezért olyan témát kellett keresnem, amivel még nem sokan foglalkoztak. Az itthoni könyvtárakban három-négy ilyen találtam, a rózsáról például csak Szutorisz Frigyesnek és Rapais Rajmundnak akadtak kis szövegeik. A cédrus jött még szóba, a tulipánt elvitte egy nyugati kutató. A rózsza esetében pedig szerencsés, hogy a latin nyelvű szövegek nálunk is hozzáférhetők. Umberto Eco könyve szintén lökést adott. Eco azt mondja, annyi jelentése van már a rózsának, hogy valójában, emiatt nem jelent semmit. Ez bosszantott. Vagyis nem valami személyes vonzalom vezetett a témához. Apáméknál volt rózsza, utáltam. A rózsát meg a méhecskéket is.

Tavalyi három könyved egyike a Kalligram Kiadó gondozásában megjelent Viotti négy vagy öt élete című regény. Viottid egy kultúrHegylakó Orlando, csak nemváltás nélkül. Végigél néhány századot. Vermeer festményén a nő – belé szerelmes, például. Fejldésregény vagy alakulásrajz, hogy a végére a hús is fontossá válik számára? (Nem csak a hús, de a létező, a megfogható világ – a könyvekből megismerhető után.)

Nagyon egyszerű a regény története, sok embert mégis összezavar. Szoktuk azt mondani, hogy mindannyiunkban több ember lakozik, mindönknek több élete van, és mindenkinek vannak titkai, szerelmei. Én meg egy nagyon egyszerű elbeszélői technikát szedtem elő, ezeket az életeket nem párhuzamosan mondtam el, hanem egymás után. Ennek következtében a hősöm Wermeer kortársaként születik, négyszer meghal, négyszer feltámad, és az egy emberben létező több sors így háromszáz év cselekményidőben ismerhető meg. A négy élet egy tanulási folyamat, először a papírkészítés technikáját tanulja meg Viotti. Aztán erre a papírra megtanul tust készíteni, hogy levelet írhasson. Harmadik életében az a foglalkozása, hogy a világ összes regényírója helyett megírja a regényekben megjelenő szerelmeslevelet, Tolsztojtól Balzacig, Faulknerig, mindenkinek ő írja. Tessék elolvasni ezeket a műveket, Tatjánáétól kezdve, mindegyik ugyanolyan, valami oknál fogva. A negyedik életében pedig megtanulja ezt a levelet elküldeni, vagyis megtanul ő is szerelmes lenni. Ennyi a történet. Picikét meg van kavarva, csavarva, mert végül kiderül, hogy mindezt a feleség írja le a saját férjéről. Ez egy romantikus história. Üzeni, hogy addig nem halhat meg az ember, amíg nem lesz szerelmes. Utána már elpusztulhat.

*Hogyan kapcsolódik ehhez a történethez a *Jutunk-e, s mire, édes úr? című versgyűjtemény, illetve a *Múlik című esszékötet?***

Hét éve kezdődött a versek és az esszék együttes írása. Aztán, amikor lehetett látni (két évvel ezelőtt), hogy a kettő elválaszthatatlan, és mindkettőt be kell rakni egy értelmezési keretbe, akkor lett a Viotti, egy hónap alatt egyébként, de azt nem illik elmondani, hogy egy hónap alatt írok meg egy könyvet – aztán meg egy évig, kettőig szöszölök rajta.

*A *Múlikban hangsúlyos téma a távolkelet. Önmagában érdekes kérdés, hogyan segít neked megérteni az európai kultúrhatáryományainkat a kínai utcakép, de van egy direkttebb kérdés is. Honnan ismered a *Távol-Keletet?***

Vissza kell menni a rózsákhoz. Volt egy Kitaibel Pál nevű nagyon fontos botanikus, az ő ikonográfiáját nyolc évvel ezelőtt én rekonstruáltam. A kiadvány azért is érdekes, mert dekádokban, tízlapos íveken nyomták. A Napóleoni háborúban ötvenet átvittek belőle Angliába, vittek volna, de elsüllyedt a hajó. A maradék dekádok, szétesve, a világ különböző könyvtáraiba szóródtak, vagyis nem létezett egy olyan könyv, amelyikben mindegyik benne van.

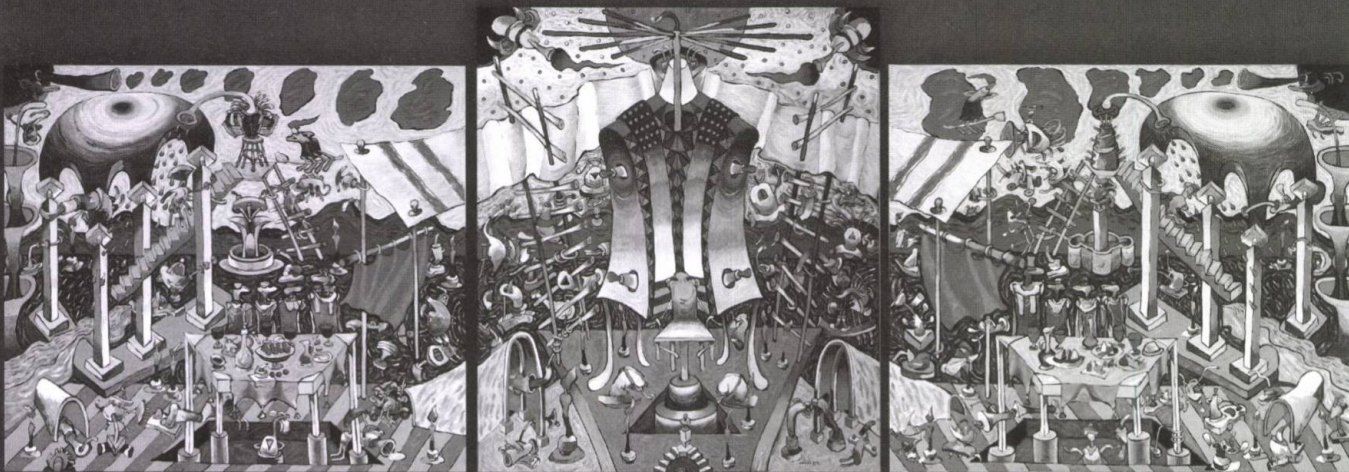
Egy kiadó segítségével, és Monok István könyvészeti figyelmével az összesedett források meg némi rekonstrukciós technika felhasználásával végül kiadták a könyvet. Megvenni magánembernek nem érdemes, százötvenezer forint, de nem baj, az első magyar flóramunka megvan, a könyvtárakban kézbe vehető. A projektet egy bécsi kongresszuson bemutattuk, és ott kiderült, hogy ehhez a magyar munkához a képeket Bécsben készítették a szakemberek. Ennek nyomán hívtak meg Kínába. Negyven napot kellett volna dolgoznom ott, de nem tanítottam egyáltalán, mert pont akkor volt a földrengés, gyakorlatilag az egész ország megállt. Yünnan tartományban történt, ez a Tibet-Burma.Vietnám környéki területen, trópuson. Fantasztikus élmény volt, harminc-negyven kilós nagyon szép embereket képzelj el, törékenyek, mint a vietnámiak. Tényleg szépek. Csak az arcuk más, az orruk nem kifelé áll, hanem befele.

Az ő számukra, mint Góliát jelentem meg, és kisebb botrányt okozott, hogy európai módon, rövidnadrágban jártam, hiszen negyven fok meleg volt. Az első napokban majdnem megzavarodtam. Tépdesték a szőrömet. Odajöttek hozzám, és a karomon csipkedtek. Ha egy percre nem figyeltem, rögtön megfógták az orromat, vagy bármit, ami rólam kiállt, ott ugyanis ilyen nincs, például egyáltalán nem pocakosak. Folyamatosan tapogattak, fényképeztek, miközben a legidősebb asszonyok is át akarták adni a helyüket, mert ősz vagyok és szőrös, és számukra ez a bölcsesség jele. Először kerültem át egy teljesen más kultúrába. A nyugati világot bejártam, de ennyire távol nem voltam soha, és Kínában azt kellett tapasztalnom, hogy nincs olyan

hagyományom, ismeretem, ami biztos lenne. Minden más. Például pici szobákban dolgoztunk, a kollégáim a harmadik napon elkezdtek magukat istentelenül parfümözni. Mint a Krasznoj Moszkva. Másnap már hányingerem volt, de mindig csak bődösebbek lettek ezektől a parfümöktől, és végül megvallották, hogy mindez azért, mert ők nem bírják elviselni az én szagomat. Ilyenekkel kellett szembesülni. Vagy a templomokkal. Minden keresztény templom Szent József templom, bemegeg az ember, és azt látja, hogy az oltáron nem Mária látható a gyermekével, hanem József. Egy alkalommal, vendégségben, a kedves ottani ismerősöm szülei megkérdezték, mióta ismerem a családomat. Némi büszkeséggel mondtam, hogy mi háromszáz évre visszamenően nagyjából tudjuk, kik születtek, kik éltek a familiámban, honnan jövünk. Ők 400 óta ismernek mindenkit a sajátjukban, és gondozzák a sírokat. Ekkora a különbség. Gyakorlatilag az egész világom összeomlott, újra kellett rakni, és nagyjából ez az esszékötet építette fel. Arról szól, hogy az evidenciáinkra is rá kell kérdezni.

Az egyik esszében azt írod Kínáról, hogy a mindenre ráakodott por tartja össze. Ha a por nem lenne, szétesne az a világ. Miközben inkább csodálattal mesélsz arról a világról. Nincs ellentmondás?

Nincs bizony. Kínában minden poros volt. Mi, akik annyira tisztaságmániások vagyunk, ha túl tiszták vagyunk, hamarabb megbetegszünk. Ha nem elég piszkos kézzel eszünk gyerekkorunkban, később nem leszünk immunisak. És ezek a megfontolások az igazán lényegesek. Mert az anyag tartja össze világot. Nem az eszme, hanem az anyag.

Eszter / triptichon (2005–2006; olaj, vászon; 160x480 cm; jelezve lent középen: 2006 Borgó)